

Gener Gonzalvo Bou i l'epistolari d'Eduard Toda Güell

Jaume **Massó Carballido**

No hi ha dubte que els epistolaris són una font documental apreciable per aclarir i conèixer en detall determinades qüestions biogràfiques i àdhuc històriques. De vegades, la informació assolida per mitjà de la lectura d'una única carta pot resoldre de manera definitiva quines foren les circumstàncies en què es va produir un esdeveniment important, o quin fou el seu veritable origen o motivació. En el cas concret de personalitats tan intensament -però benignament- afectades per la grafomania com Eduard Toda, la consulta de la seva correspondència esdevé del tot imprescindible. Això ja ho va tenir clar el primer biògraf todia, Eufemià Fort i Cogul, que en el llibre *Eduard Toda, tal com l'he conegut* (editat per l'Abadia de Montserrat, l'any 1975, de la *Biblioteca Abat Oliva*) va saber treure'n un profit prou remarcable. Posteriorment, l'arxiver i historiador Gener Gonzalvo va reprendre amb força la tasca iniciada pel malaguanyat historiador selvatà, especialment pel que fa a la intensa relació que Toda va mantenir al llarg de tota la seva vida amb el Monestir de Poblet.

Gener Gonzalvo, a més dels nombrosos i destacats estudis sobre el cenobi de Poblet i sobre Toda, publicats en diferents revistes, reculls i monografies, ha editat -el primer any del segle XXI- la primera aproximació important al tema que ara ens ocupa, el volum *Cartes d'Escornalbou i Poblet. Un epistolari d'Eduard Toda a Agustí Duran i Sanpere (1922-1940)*, tot transcrivint i anotant les vuitanta-dues cartes todianes conservades a l'Arxiu Comarcal de la Segarra. Ja aleshores, pel juny del 2001, quan no feia ni un any que ens havíem conegut -precisament per via epistolar-, l'amic Gonzalvo em va demanar si podia encarregar-me de presentar en públic el llibre suara esmentat al mateix arxiu de Cervera, situat en el marc monumental de l'antiga Universitat. En aquell primer tràngol, recordo que vaig ressaltar la tasca voluntària, generosa i meritòria de Gonzalvo en publicar aquella interessantíssima documentació. També en destacava el treball acurat i feixuc de transcripció i edició, així com l'erudició -justa, mesurada,

gens artificial- que demostrava en l'estudi introductori, en les notes bibliogràfiques i en la identificació dels personatges –de vegades importants, però sovint menors– que eren esmentats a les cartes trameses per Toda al seu amic Duran.

En l'epistolari, Gonzalvo recull un centenar llarg de missives més, perfectament complementàries amb les anteriors, escrites o rebudes per Toda entre 1870 i 1940. La carta més antiga, del juliol de 1870, és la resposta de l'inspector provincial d'Antiguitats i director del Museu Arqueològic de Tarragona, Bonaventura Hernández Sanahuja (1810-1891), a una prèvia sol·licitud d'informació sobre la localització d'objectes procedents de Poblet, una informació que Toda (un noi que aleshores només tenia quinze anys i mig!) necessitava per documentar una «memòria» que estava redactant sobre el monestir. Val a dir que aquella «memòria» no era altra cosa que un esborrany manuscrit, intitulat *Poblet. Datos y apuntes*, d'un ambiciós però ingenu i irrealitzable projecte de reconstrucció i recuperació patrimonial i econòmica del monestir. De manera paral·lela, encara dins l'any 1870, Toda va poder llegir la segona edició de la primera guia publicada sobre Poblet, original del seu compatriota Andreu de Bofarull,¹ i va compondre manualment i editar particularment, també a Reus, l'opuscle *Poblet, descripcion històrica [sic]*, mentre esperava que passés l'epidèmia de febre groga que havia fet tancar la Universitat de Barcelona. Un opuscle, aquell –primer d'una llarga sèrie–, que Toda va dedicar al seu «millor amic» Josep Ribera i Sans, un company de batxillerat que -com ja s'ha dit en altres llocs- compartia amb ell i amb el futur arquitecte Antoni Gaudí, l'interès per evitar la ruïna definitiva de l'històric cenobi de la Conca de Barberà. Toda va guardar junts el seu esborrany de projecte (datat el 26 de juliol de 1870) i la carta d'Hernández (dos dies posterior) i ambdós es conserven, a l'arxiu del monestir, com a testimoni més reculat d'unes ànsies de reconstrucció que mai no va oblidar i que va saber mantenir vives -en peculiar hibernació- durant seixanta llargs anys. Si continuem llegint les cartes pobletanes que Gonzalvo ens aporta, veurem com aquell desig de joventut reneix a poc a poc de les seves cendres -com la mítica au Fènix- quan Toda resideix encara a l'estranger, com es perfila arran del seu retorn a Catalunya i com agafa nova forma fins a consolidar-se definitivament, a partir de 1930, amb la incessant activitat todiana endegada al front del Patronat de Poblet. Per no repetir els elogis, d'altra banda novament merescuts,

de l'edició preparada per Gener Gonzalvo, voldria destacar també la selecció gràfica que acompanya el text, especialment les fotografies -algunes de les quals inèdites o pràcticament desconegudes-, així com l'esplèndida figura de l'Eduard Toda diplomàtic, ja madur, però encara jove, abillat amb el corresponent vestit de gala, l'espasí d'honor i les nombroses condecoracions, que deixa veure a la seva dreta un detall urbà presidit per l'esvelt campanar de Reus, aquell campanar de la prioral de Sant Pere que el va veure néixer ja fa més de cent-cinquanta anys.

En definitiva, el llibre que ara tinc la satisfacció de prologar -tot i que no necessitava, realment, cap pròleg- és un nou esglaó de l'escala que ha de menar a una nova i més completa biografia de Toda, una biografia que de manera periòdica, i des de ja fa uns quants anys, reclamem de l'aptitud i la qualitat plenament contrastades de Gener Gonzalvo.

Observació:

Aquest text modificat correspon al pròleg al llibre de Gener Gonzalvo i Bou, *Eduard Toda i Güell (1855-1941) i el salvament del monestir de Poblet, a través del seu epistolari*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2005, p. 7-9.

Nota

- 1.- Vegeu *Guia turística de Poblet (1848)* reedició de la primera impressió de l'obra d'Andreu de Bofarull i Brocà, amb estudi introductor i edició crítica a cura de Gener Gonzalvo, a càrrec de Cossetània Edicions (2004).